

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Programmteam GLB NSP
Postbus 20401
2500 EK Den Haag
Per email verzonden: hetnieuweweglb@minlnv.nl

Telefoon 06-15624460
E-mail info@nav.nl
Website www.nav.nl
Twitter @NAV_AkkerBouwer

Dronten, 31 januari 2022
Betreft: Zienswijze concept S-MER en samenvatting NSP

Geachte heer, mevrouw,

Bij deze wil de Nederlandse Akkerbouw Vakbond graag namens haar leden haar zienswijze indienen op het Concept Nationaal Strategisch Plan (verder: NSP) en de Strategische Milieu-effect rapportage (verder: Mer). Om te beginnen willen wij als NAV graag aangeven dat wij er voorstander van zijn dat boeren hun inkomen uit de markt halen, maar nu dat door het ontbreken van een markt- en prijsbeleid niet lukt zien wij ons genoodzaakt ons in te zetten voor toeslagen uit het GLB.

WUR signaleert in haar rapport 'Naar een doeltreffend en doelmatig Nationaal Strategisch Plan' (2021) dat met de huidige hoogte van de bedrijfstoelagen al 20-35% van de akkerbouwbedrijven onder de lage-inkomensgrens zit. De NAV signaleert dat de steun in het nieuwe GLB met name voor akkerbouwers sterk zal afnemen. Daardoor vrezen wij dat met name de akkerbouw-familiebedrijven extra getroffen zullen worden.

Zoals wij eerder hebben aangegeven in gesprekken met het ministerie en in de MBG vrezen wij voor het voortbestaan van de akkerbouw in Nederland. **Belangrijk: het eerste doel van het GLB, nl. 'een leefbaar landbouwinkomen en voedselzekerheid' wordt op deze manier niet gehaald, zeker niet voor akkerbouwers.** Ook de subtitel van het Concept NSP 'Toekomstbestendig boeren sterker belonen' gaat in deze plannen niet op voor akkerbouwers!

We signaleren vier oorzaken voor de afname van GLB-bijdragen aan het akkerbouwinkomen:

- 1. De overheveling van pijler 1 (ELGF-middelen) naar pijler 2 (ELFPO-middelen) geeft een directe verlaging van de toeslag per hectare.** De NAV erkent dat dit per motie is besloten, maar heeft wel kanttekeningen.
Toelichting: de bedrijfstoelagen zijn indertijd in het leven geroepen om boeren te compenseren voor de lage prijzen, voortkomend uit de omslag van markt- en prijsbeleid naar wereldmarktprijzen. Door deze prijsverlagingen en lagere marges is de schaalvergroting in een versnelling terecht gekomen. Overheveling van geld van directe betalingen in pijler 1 naar klimaat- en milieudoelen in pijler 2, hoezeer wij deze doelen ook steunen, vergroot deze problematiek.
- 2. Binnen pijler 1 worden bedragen afgeroomd boven de 60 ha onder de noemer Herverdeling inkomenssteun (CRISS).** Doel is om kleine en middelgrote bedrijven extra te steunen en grote bedrijven minder (p. 15 NSP).
*Toelichting: In pijler 1 wordt gesproken van herverdeling van directe bedrijfstoelagen naar kleine en middelgrote bedrijven. Daarbij wordt voor alle landbouwsectoren 60 ha als grens voor de bedrijfsgrootte aangehouden. Dit is een **nationale** keuze, gebaseerd op de gemiddelde bedrijfsgrootte over alle sectoren heen. Dit lijkt ons voor verbetering vatbaar. Het gemiddelde akkerbouw-familiebedrijf gebruikt 80-150 ha. Praktisch alle bedrijven onder de 60 ha hebben neveninkomsten, omdat je van 60 ha als akkerbouwer niet kunt rondkomen. Een klein c.q. middelgroot akkerbouwbedrijf wat extra steun verdient is dus eerder een bedrijf tot 150 ha.*

NAV voorstel: maak onderscheid tussen de sectoren en gebruik daarbij de normatieve omvang van een familiebedrijf als grens i.p.v. 60 ha voor alle soorten bedrijven.

3. Akkerbouwers krijgen relatief weinig mogelijkheden om hun toeslagen te vergroten met geld uit de ecoregeling.

Toelichting: in de tabel in Concept NSP (p. 72-73) van 3 dec jl. staan weinig mogelijkheden voor akkerbouwers. Zo missen wij niet-kerende grondbewerking/niet ploegen, precisiebemesting, precisiebespuitingen, inzet laag-risico middelen (niet hetzelfde als biologische bestrijding!), bodembeheer etc.

NAV voorstel: uitbreiden van de ecoregeling met bovengenoemde zaken. In het algemeen: laagdrempelige ecoregelingen onder brons-zilver-goud voor akkerbouwers.

4. Akkerbouwers krijgen relatief weinig mogelijkheden in pijler 2.

Toelichting: veel geld in pijler 2 lijkt te gaan naar veenweide- en stikstof-bufferzones, beide veehouderij-gerelateerde zaken waar een akkerbouwer niet in mee kan delen.

NAV voorstel: uitbreiding van de mogelijkheden voor akkerbouwers om meer bij te dragen aan klimaat- en milieudoelen en zo hun inkomen te vergroten met geld uit pijler 2 door het opnemen van meer klimaat- en milieudoelen voor akkerbouwers. Dit kan door verhogen van het budget voor bredeweersverzekering, uitbreiding van het ANLb areaal met name in akkerbouwregio's en vergoeding van de eiwittransitie met pijler 2 geld, zoals de WUR ook aanbeveelt.

Wat betreft de Strategische Milieueffect rapportage hebben wij de volgende kanttekeningen:

De NAV vindt dit S-Mer rapport behoorlijk tendentius. De belangrijkste bezwaren die wij hebben:

1. Er wordt ineens gesproken over bufferzones rondom alle Natura 2000 gebieden. Dat is nog nooit ergens ter sprake geweest en kan niet ineens via deze route worden ingebracht.
2. Bij alle criteria eindigt de analyse met een vergelijking tussen de alternatieven. Het valt ons op dat vooral wanneer Mer-A gunstiger is, dit wordt tenietgedaan door de opmerking dat het tegen kan vallen wanneer boeren in de ecoregeling niet voor een maatregel kiezen die dit criterium ondersteunt. Maar dat kan natuurlijk nooit tegelijk voor alle criteria gelden, want de ecoregeling is toch zo ingericht dat elke maatregel minstens één criterium steunt.
3. Bij Mer-B zijn er volgens ons de meeste vraagtekens te zetten bij de positieve effecten: als het veenweidepeilverhogingsbesluit niet binnen deze GLB periode wordt gerealiseerd, vallen veel positieve effecten weg. Maar er zijn meer zaken: veel van wat in Mer-B een gunstig effect lijkt te hebben wordt ofwel al verplicht in het 7^e AP ofwel is niet binnen de GLB periode beschikbaar, zoals weerbare rassen. Ook de mate waarin de vraag naar biologisch voedsel kan worden gestimuleerd wordt overschat.
4. Al met al vindt de NAV dat op diverse plekken reden is voor twijfel aan de juistheid van deze analyse. Objectief gezien heeft Mer-A meer gunstige effecten dan Mer-B maar dit wordt verbloemd.

Conclusie

De NAV voorziet dat de plannen zoals ze er nu liggen erg slecht uitpakken voor akkerbouwers. Dit zal leiden tot versnelling van de schaalvergroting, omdat boeren steeds minder vaak een opvolger zullen kunnen vinden vanwege het lage inkomen in combinatie met de zware eisen. De vrijgekomen akkerbouwbedrijven zullen ofwel worden gekocht door andere akkerbouwers die daarmee hun bedrijf vergroten, ofwel worden gebruikt voor andere doelen binnen en buiten de landbouw.

Tevens voorzien wij dat veel akkerbouwers met hart voor de maatschappelijke doelen als klimaat, biodiversiteit en milieu gedemotiveerd raken. Immers, hun inspanningen worden in de plannen niet of nauwelijks beloond. In dat kader vinden wij het weglaten van een aantal opties in de ecoregeling

onbegrijpelijk. Maar zeker ook voorzien wij dat de teelt van eiwitgewassen, wat zowel goed is voor klimaat als voor biodiversiteit als voor bodem- en waterkwaliteit, niet zal toenemen met deze plannen. Wij vinden het onbegrijpelijk dat de aanbeveling van WUR om 14 miljoen in pijler 2 te besteden aan vergoeding van de eiwittransitie niet is overgenomen. De doelen van de Nationale Eiwitstrategie zullen op deze manier niet worden gehaald, simpelweg omdat het niet rendabel is om eiwitgewassen te telen.

Men stelt steeds dat de biodiversiteit in het hele land dient te worden bevorderd, maar toch wordt gekozen voor maatregelen die vooral zeldzame soorten in Natura2000 gebieden steunen. Met meer focus in pijler 2 op ANLb's door heel Nederland en minder op specifieke regio's, zou de biodiversiteit in het hele land geholpen zijn geweest.

Belangrijk punt wat niet duidelijk wordt: wat gebeurt er met het overgehevelde geld voor veenweidepeilverhoging en stikstofbufferzones indien de bijbehorende Rijksbesluiten niet tijdig zijn genomen en zonder bezwaren door de geldende procedures zijn geleid? Alle voordelen voor klimaat en milieu vallen dan weg, en ondertussen wordt ook elders niks bereikt omdat het geld daar is weggehaald.

Het moge duidelijk zijn dat de NAV het niet eens is met de gemaakte keuze van focus op de veenweideproblematiek en de bufferzones. Wij vinden dat de Mer dit feitelijk ondersteunt en betreuren het dat dit niet duidelijk uit de verf komt. Bij de gemaakte keuzes in het NSP, die overeenkomt met Mer-B, zullen veel akkerbouwers afhaken en komt de focus wel erg eenzijdig op de biodiversiteits- en natuurdoelen van alleen de Natura2000 gebieden te liggen. Bovendien worden op drie overlappende manieren de veehouders in de veenweidegebieden ondersteund: via het Veenweideprogramma, in pijler 2 van het GLB en door een verhoogde hectarepremie in pijler 1. Volgens ons is dit in strijd met Europese regelgeving.

Het lange termijn effect zal zijn dat de veehouderij toeneemt en dat de plantaardige sectoren afnemen. Dit is niet in lijn met de maatschappelijke en politieke wens. Wij verzoeken u daarom om deze kanttekeningen te verwerken in de definitieve plannen.

Onderstaand geven wij nog specifiek commentaar op zowel het NSP als de MER.

Specifiek commentaar op concept NSP:

1. P 5: 'Het nieuwe GLB richt zich op het ondersteunen van boeren die actief bijdragen aan de gewenste transitie in de landbouw. Ze gaat uit van de overtuiging dat agrariërs onderdeel zijn van de oplossingen voor de huidige problemen rondom biodiversiteit, water en klimaat. Een groot deel van ons land is boerenland. Als boeren beloond worden voor hun inspanning en ondersteund worden in hun ontwikkelingen en investeringen, komen zij in de positie dat zij voor oplossingen kunnen zorgen.' De NAV steunt deze visie van harte, maar ziet daar voor akkerbouwers te weinig van terug. Juist voor de beloning van akkerbouwers zijn veel te weinig maatregelen ingebouwd, zowel in de ecoregeling als in pijler 2.
2. P5: als eerste doel wordt genoemd 'slimme, veerkrachtige landbouw'. Hier wordt weggelaten 'om voedselzekerheid te garanderen en ook wordt de invulling in de figuur op p6 verder genegeerd: een leefbaar landbouwincome en voedselzekerheid, concurrentievermogen en positie in de waardeketen. Dit stelt u zelf ook onderaan p6 in de tekst, maar deze doelen zijn in de rest van het NSP ondergeschikt gemaakt. Ondanks het scenario-rapport van WUR waarin duidelijk blijkt hoeveel boeren onder de armoedegrens leven, stelt u op p6 dat de grootste uitdagingen liggen op het gebied van biodiversiteit, klimaat en milieu. Op de volgende pagina

wordt gesteld dat er behoefte is aan een toekomstbestendige landbouw. Daar hoort in de ogen van de NAV een behoorlijk boereninkomen bij.

De gedachte lijkt te zijn, dat het boereninkomen wordt aangevuld door betaling voor publieke diensten aan klimaat en leefomgeving. In de analyse van de WUR staat duidelijk dat de akkerbouwinkomens de grootste zorg geven en dat deze er het hardst op achteruit gaan in de voorgestelde plannen. Het is in onze ogen voor akkerbouwers onvoldoende/niet mogelijk hun inkomen tot een paritair niveau te doen stijgen met de huidige maatregelen in pijler 1 en pijler 2, zoals u stelt op p8.

3. De keuze om bepaalde gebieden extra te steunen vanuit het GLB pakt heel negatief uit voor akkerbouwers: u stelt voor om de peilverhoging in de veenweidegebieden te compenseren en om boeren die stikstof uitstoten nabij stikstofgevoelige Natura2000 gebieden te compenseren. Dit betreft alleen melkveehouders. Immers, op *veenweiden* groeit alleen gras en de stikstofuitstoot komt ook niet van de akkerbouw. Door nu bewust voor extra focus op deze twee soorten gebieden te kiezen, worden akkerbouwers onevenredig hard getroffen. Terwijl zij juist al veel vaker onder de armoedegrens zitten.
4. P10: u toont hier begrip voor het feit dat helaas de boeren de basistoelage hard nodig hebben. U claimt dicht bij de Europese baseline te lijven. We willen u er graag op wijzen, dat juist in Nederland een aantal zaken uit deze baseline niet worden overgenomen, zoals de teelt van vanggewassen mee laten tellen. Wij verzoeken u om de teelt van vanggewassen alsnog toe te voegen. Immers, deze geven een verrijking van het bodemleven, maken daarmee de gewassen weerbaarder en zorgen voor afname van de af- en uitspoeling en toename van het organische stofgehalte in de bodem.
5. P14 e.v.: hier geeft u duidelijk weer dat er behoefte is aan een voldoende hoog, stabiel basisinkomen. U kiest er voor om 10% te herverdelen van grote naar kleine bedrijven. Daarbij gaat u uit van een hogere toeslag voor de eerste 60 ha. U negeert daarbij het feit, dat 60 ha voor het ene soort bedrijf groot is en voor een ander soort bedrijf klein tot middelgroot. 60 ha is bijvoorbeeld groot voor een fruitteiler of en groenteteiler, maar klein voor een akkerbouwer. Wij verzoeken u daarom om een differentiatie naar sector binnen de landbouw te maken. Nu krijgen grote fruitteilers extra toeslagen terwijl middelgrote akkerbouwers (60-150 ha) moeten inleveren.
6. P16 Bredeweersverzekering: juist waar u een keer iets extra's zou kunnen doen voor akkerbouwers laat u dat na: het budget voor de bredeweersverzekering blijft gelijk en tegelijk wilt u een toename van de deelname. De kosten van de premie zullen voor steeds meer akkerbouwers een te grote drempel worden om deel te nemen waarmee dit instrument dus onbruikbaar wordt. We verzoeken u daarom om de aanbeveling van WUR te volgen om het budget jaarlijks te verhogen, waarbij het percentage subsidie gelijk blijft.
7. P 19: u stelt dat een hogere waarde voor landbouwproducten en restproducten een deel van de oplossing van de lage inkomens is. Helaas zijn de afnemers geenszins bereid om in ieder geval minimaal de kostprijs te betalen. Dat heeft niks met de door u geschetste oplossing van kennis- en informatiespreiding te maken, maar alles met marktmacht en de strijd binnen de retail om de laagste prijs. En zoals u zelf al stelt op p20: er is vrije import van goedkoper, minder duurzaam geproduceerd product. Juist de compensatie van deze wereldmarktprijzen is een belangrijk doel van het GLB-geld.
8. P. 20 bij Bedreigingen: handelsverdragen leiden tot ongelijk speelveld, dat is al aangetoond met het Blairhouse akkoord waardoor in Europa de teelt van eiwitgewassen is weggefallen. U stelt *kunnen*, maar dat is dus al aangetoond.
9. P21: u stelt het belangrijk te vinden dat landbouwers een eerlijke prijs ontvangen en u verwacht dat dit bereikt kan worden door de consumenten duidelijk te maken dat ze meer

moeten betalen. Dit scharen wij onder de noemer wensdenken. Het wordt al jaren achtereenvolgens aangetoond dat de consument hiertoe niet bereid is. Ook groeit de vraag naar biologische producten nauwelijks. Het is duidelijk een kwestie van prijs. De overheid stelt steeds dat ze de vraag zullen stimuleren maar dat lukt niet.

10. P22: u stelt dat erkende producentenorganisaties prijsafspraken mogen maken over de producten van hun leden voor zover die door de productenorganisatie worden afgezet. Volgens ons klopt dit niet, de producentenorganisatie mag dat ook zonder zelf deze producten af te zetten.
11. P 27: u stelt dat koolstofopslag in bodems en biomassa een belangrijke resultaatindicator is voor het doel Klimaat. Het verbaast ons daarom ten eerste dat u een maatregel als niet-kerende grondbewerking in de akkerbouw niet opneemt in de ecoregeling. Wij verzoeken u deze maatregel toe te voegen.
12. P29: de NAV is het volkomen eens met deze tekst: 'Integraal beleid dat gelijktijdig stuurt op de belangrijke opgaven voor bodem, water, mest, klimaat, biodiversiteit en landschap en daardoor eenduidige signalen en prikkels geeft aan boeren, is van groot belang.' Wij constateren alleen dat dit in de huidige plannen niet gebeurt.
13. P 30: u wijst er terecht op dat bodemkwaliteit belangrijk is. Toch heeft u ervoor gekozen veel maatregelen die in de akkerbouw daar direct aan bijdragen, niet op te nemen in de ecoregeling, zoals precisielandbouw, robotisering, niet-kerende grondbewerking enz. U stelt dan wel op p32 dat u de aanschaf van apparatuur wilt helpen, maar als dan vervolgens het gebruik van deze apparatuur niet wordt beloofd, schiet niemand er veel mee op. Juist deze wijzigingen in teeltmaatregelen vanwege milieu, biodiversiteit en klimaat vallen o.i. onder maatschappelijke diensten die door de maatschappij beloofd dienen te worden.
14. P35: de door u gesignaleerde schaalvergroting en intensivering wordt door een heel groot deel veroorzaakt door de lage inkomens. Immers, daardoor willen kinderen hun ouders niet opvolgen, komt de grond vrij en wordt overgenomen door een ander bedrijf wat daardoor groter wordt. Door nu juist de inkomens in de akkerbouw nog verder onder druk te zetten, wordt deze schaalvergroting en intensivering versneld, terwijl een afremming juist maatschappelijk gewenst is. De NAV pleit ervoor om te zorgen voor behoud van de familiebedrijven.
15. P38: U stelt bij N21 G2, dat agrariërs hun verdienvermogen maar moeten vergroten door toevoegen van andere activiteiten. Daarmee zegt u in feite a. dat agrariërs kennelijk tijd over hebben en b. dat u het acceptabel vindt dat je van voedselproductie niet kunt rondkomen. Daar vindt de NAV een absoluut foute houding. U kunt toch niet zeggen 'ja u heeft een HBO opleiding en u werkt meer dan 40 uur in de week maar om rond te komen moet u toch ook demente bejaarden gaan opvangen.'
16. P43: u stelt dat eiwitgewassen, mits geteeld zonder gewasbeschermingsmiddelen, meetellen als invulling van GLMC8 en er dus synergie optreedt met andere doelen. U gaat daarbij geheel voorbij dat a. met eiwitgewassen vanwege de vrije import van binnen en buiten de EU, in Nederland niets te verdienen valt en zeker niet als de oogst niet zeker kan worden gesteld door een bespuiting tegen schimmelziekten en b. dat er geen markt is voor biologisch geteelde eiwitgewassen, wat blijkt uit het feit dat deze in het gangbare circuit worden afgezet. Zie ook p. 45 N28 I3 en P. 54. Een product kan pas als biologisch worden vermarkt als het bedrijf of een deel van het bedrijf minimaal twee jaar geheel biologisch teelt. Dat is dus bij uitsluitend bij eiwitgewassen eisen dat men biologisch teelt dus nooit het geval.
17. P 49 e.v.: de kennisvouchers zorgen ervoor, dat een groot deel van het budget bij de adviseurs terecht komt en niet op het boerenerf, zeker als de adviseurs ook zelf nog eens vouchers mogen aanvragen.

18. P. 56:
- a. Bij Klimaatmitigatie missen wij niet-kerende grondbewerking in de akkerbouw.
 - b. Bij klimaatadaptatie staat een tekst over het Uitvoeringsprogramma Gewasbescherming. Wij zien niet hoe dit in dit hoofdstuk past, dit gaat over minder emissie naar het milieu en niet over klimaat.
19. P 62: er is een aanbeveling van de EC om de levensvatbaarheid van landbouwbedrijven te versterken via herverdeling van het geld. Tegelijk stelt u hier, dat u geen bedrijven in stand wilt houden die niet levensvatbaar zijn. Juist door geen differentiatie naar landbouwsector te maken bij de herverdeling, maar voor alle soorten bedrijven uit te gaan van 60 ha als grens, loopt u het risico dat u niet-levensvatbare bedrijven in stand houdt. In de akkerbouw durven wij te stellen dat bedrijven onder de 60 ha alleen kunnen overleven als er een ander inkomen naast is. Dat wil zeggen dat deze bedrijven eigenlijk meer hobbybedrijven zijn. Juist die gaat u nu extra steunen, terwijl de familiebedrijven in de akkerbouw van zo'n 60-150 ha daar voor opdraaien. Dit is de reden dat de NAV er voor pleit om die grens per landbouwsector vast te stellen, zoals eerder betoogd.
20. P 69: De Basisinkomenssteun: u stelt hier, dat u overweegt om alleen in veenweidegebieden een hogere basispremie te geven. Dit komt dus nog eens bovenop het geld wat is overgeheveld van pijler 1 naar pijler 2 en voor een groot deel ten gunste komt van boeren in veenweidegebieden. Daarnaast bestaat er ook nog een Veenweideprogramma buiten het GLB. Wij vinden dit volkomen onrechtvaardig. De overheveling van pijler 1 naar specifieke doelen in pijler 2 geeft al een verschuiving van alle boeren naar specifiek boeren in veenweidegebieden, als u dan ook nog eens binnen de basispremie een verschuiving naar deze boeren instelt is de balans helemaal zoek. Wij maken hier ernstig bezwaar tegen en menen tevens dat deze stapeling van gelden in strijd is met de de-minimis bepalingen!
21. P 70: herverdeling inkomenssteun: zie punt 19.
22. P 72 Ecoregeling: de NAV is uiterst teleurgesteld in de beperkte hoeveelheid mogelijkheden die akkerbouwers hebben om hun inkomen te vergroten via de ecoregeling. Wij vinden dat niet-kerende grondbewerking, precisielandbouw én de teelt van vanggewassen moeten worden toegevoegd. Vanggewassen hebben grote invloed op de bodemkwaliteit en daarmee op waterbergend vermogen, organische stofgehalte, weerbaarheid van het gewas en vallen daardoor absoluut niet onder 'green washing'. Vanggewassen zijn bovendien effectief om af- en uitspoeling te beperken c.q. voorkomen en dienen daarmee de waterkwaliteitsdoelen. Ze mogen dan maar een geringe bijdrage leveren aan de zichtbare biodiversiteit, dat is geen reden om deze gewassen af te serveren want ze hebben grote invloed op de microbiële biodiversiteit in de bodem.
- Bij teeltmaatregelen vragen wij ons af of biologische bestrijding van schimmels met biologische middelen hier niet ook bij opgenomen zou moeten worden.
23. P 77 e.v. Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer: weliswaar worden de ANLb's uitgebreid, maar deze zullen verre van land-dekkend zijn. Daardoor zullen veel boeren niet mee kunnen werken aan verbetering van natuur en biodiversiteit op hun bedrijf. Enerzijds stelt de maatschappij en vaak ook uw ministerie dat het in heel Nederland slecht gesteld is met de biodiversiteit. Anderzijds vindt u het niet nodig om ANLb's in heel Nederland te organiseren. Juist in de akkerbouwgebieden zijn in het algemeen geen ANLb's en zo kunnen akkerbouwers niet meewerken aan deze doelen en daarvoor beloond worden. Wij verzoeken u de mogelijkheden voor akkerbouwers binnen ANLb's te vergoten.
24. P 103 Controlesystemen: u spreekt over bedrijfsbezoeken op basis van risicoanalyses. Wat bedoelt u daarmee? Gaat het hier om algoritmes en hoe komen die dan tot stand?

Specifiek commentaar op Strategische Mer

Naast onze algemene bezwaren vindt u hieronder specifieke bezwaren:

1. P 16: Stakeholdermanagement: in de MBG zitten vooral heel veel mensen die geen boerenbedrijf hebben maar wel graag willen meeprofiteren van het geld. Bij de praktijktoets is met 69 boeren gepraat (van de 50.000). Bij door ons op conferenties e.d. ingebrachte opmerkingen zien wij niets terug in de SWOT of in de ecoregelingen. Wij zijn als NAV dus niet tevreden over het stakeholdermanagement.
2. P 20-21: de NAV is verheugd dat ook is gekeken naar voedselkwaliteit en -kwantiteit en naar 'voldoende perspectief voor grondbeheerders', wat wij lezen als het boereninkomen.
3. P 24: de NAV snapt niet hoe productieve investeringen de positie in de keten beïnvloeden.
4. P. 26 punt 3: met name het percentage akkerbouwers wat zal deelnemen aan het GLB zal drastisch afnemen. Immers, de conditionaliteit is dermate hoog tegen een veel lagere vergoeding, dat het simpelweg niet uit kan om deel te nemen. Men verliest er dan op terwijl met name voor akkerbouwers ook weinig mogelijkheden zijn om het inkomen aan te vullen via de ecoregeling of pijler 2. Het zou de moeite waard zijn om de effecten te beoordelen met een lager percentage deelnemers. Daarbij zou dan ook moeten worden onderzocht of er een verschuiving plaatsvindt onder invloed van dit NSP naar meer dierlijke productie.
5. P 27: hier staat duidelijk dat ook niet-kerende grondbewerking een bijdrage aan de klimaatdoelen kan leveren. NKG staat niet meer in de ecoregeling (in eerdere versies wel). De NAV vindt dat NKG weer moet worden opgenomen in de ecoregeling en wij zien dit hier gesteund door de Mer.
6. P 28 Bodemkwaliteit: eigenlijk komt het er op neer dat het effect van GLMC 7 in MerB (rustgewas) zal wegvallen omdat dit in het 7^e AP wordt opgenomen. Ook de teelt van weerbare gewassen (MerB) zal tegenvallen omdat binnen de GLB periode niet ineens allemaal weerbare rassen beschikbaar zijn. Het positieve effect van MerB wordt te zwaar aangezet en dat van MerA wordt onderschat.
7. Biodiversiteit (p29):
 - a. MerA heeft een veel groter effect in heel Nederland op biodiversiteit en minder op alleen bijzondere soorten in N2000gebieden.
 - b. We zien werkelijk niet hoe meer rustgewassen bijdragen aan verbetering van N2000 gebieden door beter vasthouden van water. Geldt ook voor niet-productief areaal. (p29). Dit geldt toch alleen op de landbouwgrond waar dit wordt toegepast?
 - c. Alternatieven vergelijking: MerA meer landelijk en algemene soorten, MerB meer N2000 speciale soorten. De vraag is nu of de (politieke) keuze werkelijk moet zijn om de algemene soorten (dus ook de grutto, de kiekendieven etc.) minder belangrijk te vinden dan specifieke zeldzamere soorten in Natura2000 gebieden. Ons inziens is die keuze niet duidelijk gemaakt door de politiek.
8. Kringlopen (p30):
 - a. regels werken belemmerend, dat wordt niet vermeld.
 - b. MerA levert grotere bijdrage aan sluiten van kringlopen!!!
9. Waterkwaliteit:
 - a. Bufferstroken hebben geen effect: waarom doen we het dan?
 - b. Rustgewassen en niet-productief areaal: meer regenwater vastgehouden. Dit klopt niet bij braakligging!
 - c. Weerbare teelt in MerB geeft minder problemen met nutriënten en gewasbescherming. Dit gaat uit van de (foute) aanname dat er legio weerbare rassen beschikbaar zijn (die nu nog niet geteeld worden). Aanname geeft overschatting van het effect van MerB.

- d. Ecoregeling: verschillende maatregelen dragen bij aan waterkwaliteit, MerA meer dan MerB.
- e. Bufferzones worden verwacht bij te dragen aan waterkwaliteit, mits ingericht op behoefte N2000 gebied (hoe dan?). Hier wordt niet gezegd: effect zal wel eens kunnen tegenvallen, zoals bij MerA wel steeds gebeurt.
- f. ANLb: minder intensieve teelt, dus goed. Waarom hier dan niet vermelden dat dit bij MerA meer gebeurt dan bij MerB?
- g. Ook hier wordt het gunstigere effect van MerA te niet gedaan met de opmerking dat boeren ook voor iets anders kunnen kiezen in de ecoregeling.

10. Waterkwantiteit:

- a. Opvallend dat alleen maar is gekeken naar *watertekort* en niet naar *wateroverlast*. Niet-productief areaal zal veel gevoeliger zijn voor wateroverlast. Dit aspect wordt dus erg eenzijdig bekeken.
- b. Niet-productief areaal draagt bij aan benutten en vasthouden regenwater. Klopt dat wel? Als strook braak ligt is dat zeker niet het geval. Wat benutten betreft zal dit meer zijn bij productief areaal.
- c. P. 33: Weerbare teelten zorgen voor kleinere watervraag, met name op zand. Wordt totaal niet onderbouwd. Er wordt gesteld dat het beregening gaat schelen. Hoe dan?

11. Landschapskwaliteit: officieel geen criterium, maar wel in EU verplichting.

- a. Opvallend: de peilverhoging in veenweidegebieden tast het landschap aan (p34). Idem voor bufferzones! Dit is dus een argument tegen de gemaakte keuze voor MerB.
- b. MerA draagt meer bij aan landschapskwaliteit.

12. Maatschappelijk aspect van voedsel (p35):

- a. 'Door conditionaliteiten als bufferstroken (GLMC 4), vruchtwisseling (MER-A GLMC 7), rustgewas (MER-B GLMC 7) en niet-productief areaal (GLMC 8) neemt het aandeel bebouwbare grond voor hoogrenderende gewassen af en kan de rendabiliteit van met name de vollegronds tuinbouw afnemen. Dit kan leiden tot bedrijfsbeëindiging/opgaan in grotere bedrijven en daarmee tot verlies aan diversiteit en aanbod.' NB: dit is dus een direct negatief effect van het NSP op de Nederlandse landbouw. De NAV voorziet dat dit vooral geldt voor akkerbouw, aangezien melkveehouders met name in veenweidegebieden op allerlei manieren extra worden ondersteund volgens de plannen.
- b. Er wordt duidelijk gesteld dat het negatieve effect van MerB groter is dan van MerA op voedselkwantiteit, maar er wordt tegelijk aangenomen dat door vraagsturing richting biologisch, MerB leidt tot beter voedsel. Maar wel minder dus. Dit vindt de NAV niet reëel: alle eerdere pogingen en alle huidige seinen wijzen er op dat er geen enorme vraag naar biologisch voedsel zal komen in Nederland omdat er teveel wordt gestuurd op de laagste prijs én omdat het gangbare voedsel al van uitstekende kwaliteit is. Wat ons betreft is in deze vergelijking dus alleen relevant dat bij MerB minder voedsel wordt geproduceerd.

13. Regionale economie (p36):

- a. Inkomensverlies 2% bij MerA en 5% bij MerB, gemiddeld
- b. Veel groter negatief effect op akkerbouw (p36)
- c. Auteurs vrezen voor afhaken boeren, kosten van voorwaarden wegen niet op tegen baten. Een boerenbedrijf hebben is een economische activiteit dus is de kosten/baten analyse leidend.

- d. P37: vergelijking: hier wordt volkomen voorbij gegaan aan het negatieve effect van MerB, maar wordt gesteld dat MerB meer kans biedt voor nichemarkt ontwikkeling en dus beter is voor het inkomen. Dit is totaal uit de lucht gegrepen wensdenken.

14. Integrale beschouwing milieueffecten (p37):

- a. Er moet een apart besluit worden genomen over veenweiden en bufferzones. Als dat niet binnen dit GLB gebeurt, bereik je ook die effecten niet. Vraag van de NAV: wat gebeurt er dan met dat overgehevelde geld? Antwoord op p37: geef je boeren nog meer voor die problematiek. P38: indien veenweideprogramma zelfstandig gefinancierd wordt, moet je toch dit geld gebruiken voor peilverhoging in die veenweidegebieden die niet in het Veenweideprogramma zitten. Dit is echt ongelooflijk. Veenweide boeren worden nu op drie manieren bevoordeeld: in het Veenweideprogramma, via overgeheveld geld uit pijler 2 én via een hogere hectarepremie in pijler 1. Volgens ons is dit een niet te verdedigen voorkeursbehandeling van de melkveehouders in veenweidegebieden, ten koste van de andere grondgebonden boeren, met name akkerbouwers. Bovendien lijkt deze stapeling van overheidsgelden in strijd te zijn met de Europese deminimis bepalingen.
- b. Akkerbouwers kunnen juist met behulp van o.a. eiwitgewassen een deel van de oplossing bieden van diverse maatschappelijke problemen, zoals biodiversiteit, bodemkwaliteit, klimaat. Maar juist deze mogelijkheden worden onvoldoende gewaardeerd en beloond.
- c. Kennisleemten: in de kennisleemten wordt gesteld dat niet duidelijk is hoeveel boeren afhaken en dat niet duidelijk is hoeveel boeren wel/niet meedoen aan ecoregeling want niet verplicht. Volgens de NAV is het simpel uit te rekenen: als de kosten hoger zijn dan de betalingen zullen boeren het zich niet kunnen veroorloven om mee te doen, gezien de toch al lage inkomens met name in de akkerbouw. Dus tenzij er veel meer mogelijkheden komen voor akkerbouwers in de ecoregeling en in pijler 2, voorzien wij dat veel akkerbouwers zullen afhaken.

Onze conclusie uit dit rapport:

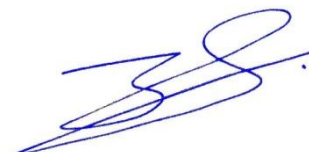
- a. MerA geeft minder negatief effect op voedselkwantiteit, is beter voor biodiversiteit en milieu in het hele land en zal grotere deelname genereren.
- b. MerB is vooral goed voor veenweidegebieden en bufferzones.
- c. Dus: kiezen voor MerA of iets vergelijkbaars, zeker als we de plantaardige productie willen behouden!

Uiteraard zijn we te allen tijde beschikbaar om verdere toelichting te geven op onze zienswijze.

Met vriendelijke groeten,

Teun de Jong, voorzitter NAV

Hans van Kessel, vicevoorzitter NAV